

شیردخت زیارتی و ژاکلین ردولف طویی

تأثیر شهر محل اقامت در میزان رضایت از فعالیتهای اوقات فراغت، افراد تحصیلکرده (لیسانس و بالاتر) شاغل در چهار مرکز صنعتی اراک و تبریز

چکیده

در این مطالعه اثرات شهر مسکونی تحصیلکردگان (لیسانس و بالاتر) در میزان رضایت آنها از فعالیتهای اوقات فراغت بررسی شده است، برای این منظور عده‌ای از کارمندان تحصیلکرده شاغل در چهار کارخانه شهر اراک با تبریز مقایسه شده است. و پرسشنامه‌های استاندارد بوسیله صاحب‌پرگردیده. کارمندان اراک به مناسبت کوچک بودن شهر و فقدان تسهیلات کافی برای گذران ایام فراغتشان خیلی ناراضی تر از کارمندان تحصیلکرده تبریز بودند.

بطور کلی در هر دو شهر کارمندان از فعالیتهای درون‌خانه که احتیاج به سازمانهای خاصی ندارد از قبیل (مطالعه ، باغبانی و غیره) شرکت در میهمانیها ، پیاده روی وغیره راضی بودند. ولی اظهار رضایت از فعالیتهایی که انجام آنها مستلزم وجود موسسات و تسهیلات ویژه است به شهر محل اقامت بستگی داشت. در اراک بیشتر کارمندان پرسش‌شده از فقدان تسهیلات برای انجام فعالیتهای فرهنگی، (از قبیل کنسرت، موزه، تئاتر، رستوران کلوبهای اجتماعی و غیره) ناخشنود بوده‌اند.

در تبریز فقط نبودن موسسات انجام فعالیتهای فرهنگی برای بیش از نیمی از کارمندان موجب ناخشنودی بوده است.

مقدمه

از نیمه دوم قرن بیستم بشر از رفاه و آسایش بیشتری نسبت به قرون گذشته برخوردار شده است که نتیجه پیشرفت صنعت در جهان خصوصا " در کشورهای توسعه یافته بوده و موجب گردیده که انسان قرن بیستم از کوشش سخت و کارسنگین جهت تامین معاش خویش آسوده شود و بکارهای سهلتر و کوتاهتر بپردازد .

در اکثر ممالک متریقی یک روز تعطیل هفتگی به دو حتی سه روز افزایش یافته است مردم روز به روز از فراغت بیشتری برخوردار شده اند و چگونگی گذراندن اوقات فراغت بصورت یک مسئله جدی مطرح میشود .

در کشورهای در حال توسعه که ساعات کار روزانه زیاد است ، اوقات فراغت بسیار محدود است زیرا هنوز صنایع و فنون جدید در آنها آنقدر توسعه نیافته که زحمت انسان را کاهش دهد ، و چون اکثر جمعیت این ممالک در روستاها بسر میبرند و بیشتر فعالیت اقتصادی آنها بر پایه کشاورزی نهاده شده است ، مردم این مناطق اگر هم فراغتی داشته باشند (که معلول بیکاریهای فصلی است) چون از وسعت معیشت بهره‌ای ندارند ، نمی‌توانند آنها را صرف - تفریحات تجملی و اشتغالات ذوقی و هنری کنند و سهمی شایسته از این نوع تفریحات داشته باشند ، بنابراین ساعات فراغت خود را با سرگرمیهای ساده و معاشرتهای خانوادگی که همنشینی با قوم و خویش و آشناست میگذرانند .

در کشورهایی که بنازگی توسعه یافته اند (که ایران را نیز باید باعتباری در آن زمره بحساب آورد) ، ورود به مرحله انتقالی و تحول اقتصادی آغاز شده است . این کشورها از رده کشاورزی خارج شده و به دنیای فنون و صنایع جدید گام میگذارند و روز به روز به مکانیزه کردن

کشاورزی و بسط هرچه بیشتر صنایع و حمایت از فرآورده‌های داخلی می‌پردازند، و می‌خواهند هرچه زودتر از صورت یک جامعهٔ فلاحی به یک جامعه صنعتی مبدل شوند تا از کار طاقت‌فرسا برای بهره‌ای ناچیز آسوده و با استفاده از مصنوعات تازه از رفاه مادی و معنوی بیشتری برخوردار گردند.

در این ممالک مسئله‌ای بنام چگونگی گذراندن ایام فراغت اندک اندک خودنمایی میکند و اوقات بیکاری از انحصار طبقات ممتاز و مرفه خارج شده و رفته‌رفته به گروه‌های دیگر جامعه تعمیم می‌یابد، و روز به روز بر تعداد موسساتی که مخصوص گذراندن ساعات فراغت است (از قبیل کافه تریا و رستوران، کلوپ‌های مختلف، کاباره، سینما و غیره) افزوده می‌گردد و هر قشر و طبقهٔ اجتماعی با توجه به این که تا چه حد از شهرنشینی و صنعتی شدن تاثیر پذیرفته باشد، از اوقات فراغت به مقتضای وضع و موقع خویش و برطبق امکانات مادی و معنوی و فهم و ادراک ویژه‌ای که از مفهوم فعالیتهای خاص این اوقات دارد بهره‌مند می‌گردد.

قبل از اینکه چگونگی گذراندن اوقات فراغت در ایران بصورت یک مسئله و مشکل مهم جلوه‌گر شود بسیار بجاست که در بارهٔ استفاده صحیح از این ساعات جهت بهره‌برداری شایسته از مواهب زندگی به تفکر و تعمق بپردازیم. زیرا بی‌توجهی نسبت به این امر (باید نظر گرفتن افزایش ایام فراغت خصوصا "در شهرها) موجب میشود که افراد نتوانند اوقات بیکاری خود را بنحو مطلوب و دلخواه سپری کنند و نقش سازنده‌ای را که این ساعات در پرورش شخصیت و تکمیل دانش و معلومات آنان دارد تضعیف نمایند.

در نتیجه ممکن است اختلالی در زندگی و شخصیت آنان روی دهد یا برای مشغولیت در این ایام به جستجوی شغل ثانوی بروند، که خود موجب خستگی بیشتر برای آنها و کم کردن امکان کار برای دیگران می‌گردد، و بر اثر آن بزودی از پیشرفت برنامه‌های صنعتی به نحو مطلوب کاسته خواهد شد.

البته نارضائی از نحوه گذراندن ساعات آزاد در روستاها بعلت ناچیز بودن این اوقات بچشم نمیخورد، ولی در شهرها با دوروز تعطیل هفتگی میتوان ناخشنودی از چگونگی گذشتن تعطیلات و ساعات فراغت را مشاهده کرد. بنابراین برای جلوگیری از عواقب و خیم ناشی از درست استفاده نکردن از این اوقات، بررسی صور وقت گذرانی و چگونگی بهبود بخشیدن به وسائل و موسسات مخصوص گذراندن ایام فراغت ضروری است، در این زمینه هنوز تحقیقی جامع در ایران صورت نگرفته است تا معلوم دارد که درجه گسترش و عمومیت فعالیت‌های اوقات فراغت در جامعه چقدر است؟ برای روشن نمودن این امر باید در این زمینه مطالعات و تحقیقات اساسی انجام و وضع کمی و کیفی آن مشخص شود. گزارش حاضر فقط طبقه خاصی یعنی تنی چند از کارمندان تحصیل کرده (لیسانس و بالاتر) را در چند کارخانه در دو شهر در حال توسعه صنعتی در بر میگیرد، لذا نتایج آنرا نمیتوان در تمام کشور تعمیم داد.

امید است تحقیقات بعدی این نقص را جبران کند تا به حل یکی دیگر از مسائل اجتماعی که زائیده تحولات جدید و گریبانگیر جامعه کنونی ما است نائل گردیم.

مطالعاتی که قبلا در این زمینه انجام گرفته است .

قسمتی از کتاب مقدمه بر جامعه شناسی ایران (۱) به اوقات فراغت در ایران اختصاص داده شده است. در این کتاب از فعالیت‌های مختلف اوقات بیکاری ایرانیان سخن رفته است. در نشریات (۲) بخش تحقیقات روستائی، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشگاه تهران در ضمن بررسی جنبه‌های مختلف زندگی روستائینان گاهی نیز اشاره‌هایی به گذراندن اوقات فراغت آنان شده است. از مطالعه این نشریات در مییابیم که روستائیان

(۱) مقدمه بر جامعه شناسی ایران، دکتر جمشید بهنام و دکتر شاپور راسخ، شرکت

سهامی انتشارات خوارزمی تهران ۱۳۴۸.

(۲) نشریات ابراهیم آباد از علی اکبر نیک خلق، میرقلعه از غلامحسین امیرشاهی

کامرود از داود کیانی منش، سمرقاه از مصطفی از کیا، دهات استان خراسان سال ۱۳۵۲.

معمولا در ایام فراغت که بیشتر از بیکاریهای فصلی ناشی شده، به کارهای دستی یا اعمال مذهبی میپردازند.

از آخرین نشریات در زمینه «فراغت» چگونگی گذراندن اوقات فراغت نزد نوجوانان شهر مشهد^(۳) است. در این نشریه ملاحظه میشود که نوجوانان و جوانان قسمتی از اوقات فراغتشان را در مراکز ناسالم بخش خصوصی میگذرانند. همچنین اکثر نوجوانان و جوانان از نحوه صحیح بهره برداری از ساعات فراغت خود آگاه نیستند.

هدف ویژه مطالعه حاضر:

هدف تحقیق این است که دانسته شود افراد با توجه به میزان اهمیتی که برای سرگرمیها و فعالیتهای ایام فراغت خود قائلند ناچه حده موسسات و سازمانهای تفریحی در شهر محل اقامتشان دسترسی دارند گذشته از این درجه رضایت آنان در چه حدودی است. روش بررسی جامعه آماری و نمونه:

جامعه آماری در این تحقیق کارمندان تحصیل کرده لیسانس و بالاترند. که حداقل از ۶ ماه پیش در چهار کارخانه بکار اشتغال داشته اند (۴).

(۳) «چگونگی گذراندن اوقات فراغت نزد نوجوانان و جوانان شهر مشهد» تحقیق از علی بورطائی، بخش روانشناسی اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، دانشگاه تهران اسفند ماه ۱۳۵۲.

(۴) این قسمت با استفاده از بخش روششناسی نشریه «مطالعه فعالیتهای اوقات

فراغت کارمندان تحصیل کرده، لیسانس و بالاتر و همسران آنها در چهار مرکز صنعتی ایران (اثر شیردخت زبارتی در سال ۱۳۵۴، بخش جامعه شناسی تطبیقی، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، دانشگاه تهران) تهیه گردیده است.

برطبق فهرستی که از کارمندان تحصیلکرده (لیسانس و بالاتر آن در چهار کارخانه) تهیه شده است. جامعه آماری شامل ۱۹۱ کارمند بوده است که از این عده ۱۱۸ کارمند در شهر اراک و ۷۳ کارمند در شهر تبریز اقامت داشته اند.

به علت کوچک بودن جامعه آماری با همۀ افرادی که حضور داشتند، مصاحبه گردید. بنابراین تستهای آماری جهت تعمیم نتایج به کل جامعه آماری لازم نشد. روش گردآوری اطلاعات:

برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای بشکل مقرر استاندارد تنظیم شد که با مطالب پاسخگویان پر شد. و کامپیوتر پاسخها را استخراج کرد سپس هر جا که لازم بود نتایج بدست آمده ترکیب شده و جداول نهائی تهیه گردید. وسیله اندازه‌گیری:

منفی

۰	مهم است موجود میباشد	رضایت	استفاده
۱	بخش نیست استفاده کرده است	یا	۲
۰	مهم است ولی موجود نمی باشد.	یا	۱
۰		یا	۰
۰		یا	۰

(۱) تا حدی مهم است موجود

۱	میباشد رضایت بخش نیست استفاده	یا	۱
۰	کرده است. یا تا حدی مهم است ولی	یا	۰
۰	موجود نیست.	یا	۰

۲	مهم است موجود است رضایت	یا	۱
۰	بخش نیست استفاده نکرده است	یا	۰
۰	مهم است ولی شنیده که موجود نیست.	یا	۰

				(۳) تاحدی مهم است موجود است
۰	۰	۱	۱	رضایت بخش نیست استفاده نکرده
-	-	۰	۱	است یا تاحدی مهم است ولی شنیده
				که موجود نیست .
				(۴) مهم یا تاحدودی مهم است ،
-	۳	۳ یا ۱	۲ یا ۱	موجود است نمیداند که رضایت بخش
				هست یا خیر .
				(۵) بی اهمیت
-	-	-	۰	
				(۶) مهم است موجود است و تاحدودی
	۱	۱	۲	رضایت بخش نیز هست .
				(۷) تاحدی مهم است موجود است
	۱	۱	۱	و تاحدودی رضایت بخش نیز هست .
				(۸) تاحدودی مهم است و موجود
	۲	۱	۱	و رضایت بخش نیز هست .
				(۹) مهم است و موجود است و رضایت
-	۱	۱	۲	بخش نیز هست .

دامنه تغییر (Range) از منفی به مثبت برای هر کدام از ۱۶ فعالیت اوقات فراغت بین (منفی ۱۴۴-۰ مثبت) است که برای تجزیه و تحلیل اهمیت فعالیتهای اوقات فراغت با در نظر گرفتن بودن تسهیلات و رضایت از آنها در محل فعلی اقامت به چند گروه تقسیم شده است :

منفی . کمتر از ۶۰-۷۱،۷۵-۸۱،۸۵-۹۱،۹۵ و بیشتر مثبت .

تجزیه و تحلیل نتایج

از آنجا که نحوه گذراندن ساعات آزاد هر فرد از رشد اقتصادی و اجتماعی محیط زندگی او متأثرست شهر مسکونی پاسخگویان ما نیز در میزان پرداختن آنها به فعالیتهای و سرگرمیهای اوقات فراغت نقش مهمی ایفا میکند .

یکی از جاذبههای مهاجرت جوانان خصوصا " تحصیلکردگان که آگاهانه به فعالیتهای ایام فراغت مینگردند ، شهرهای بزرگ تجهیزاتی است که اینگونه شهرها برای گذراندن اوقات فراغت دارند . بسیاری از فعالیتهای ساعات آزاد به موسسات و تسهیلات خاصی نیاز دارد که فقط شهرهای بزرگ از آنها برخوردارند . مثلا تجهیزات لازم برای ورزش اسکی روی یخ‌تنها در تهران در اختیار دوستان این نوع ورزش هست . همچنین فعالیتهای فرهنگی از قبیل رفتن به تئاتر ، موزه ، کنسرت و اپرا که بنا به تحقیق حاضر از مهمترین فعالیتهای ساعات بیکاری است ، در شهرهای بزرگ بیشتر است .

چون تحقیق حاضر از اهالی یک شهر بزرگ با تجهیزات شهری کافی و یک شهر نسبتا " کوچک صورت گرفته مقایسه فعالیتهای ایام فراغت آنها میتواند روشنگر اثر شهر سکونتگاه بر میزان رضایت از انجام فعالیتهای اوقات فراغت باشد .

در اینجا اثر شهر محل زندگی را بر مجموع سه متغیر اهمیت فعالیتهای ساعات آزاد موجود بودن موسسات مخصوص گذراندن این ساعات و میزان رضایت از آنها را بررسی میکنیم .

در مقایسه کارمندان شهر اراک با شهر تبریز مشاهده میشود که اراکیها از تسهیلات

کمتری برای گذراندن اوقات آزاد برخوردارند. حدود چهل درصد آنان برای فعالیتهای اوقات فراغ اهمیت قائلند، ولی از موسسات و امکانات لازم برای گذراندن این اوقات یا محرومند، یا تسهیلات موجود، برای آنان رضایت بخش نیست. بیش از چهل درصد دیگر این نوع فعالیتهای را تا حدودی مهم میدانند. ولی آنها از نبودن تسهیلات لازم یا مناسب ناخشنودند و برای بقیه که کمتر از بیست درصدند فعالیتهای اوقات فراغت بطور کلی مهم نیست یا اگر اهمیتی دارد از امکانات موجود در شهر اراک برای گذراندن ساعات آزاد خود رضایت دارند. از جدول (الف) میتوان دریافت، که این گروه اغلب افرادی هستند که از فعالیتهای درون منزل (مطالعه، تماشای تلویزیون، باغبانی و غیره) و پیک نیک، میهمانیهای دوستانه راهپیمایی و کوهنوردی و غیره که معمولاً احتیاج به موسسه خاصی برای انجام آنها نیست رضایت دارند. حال آنکه بیش از هشتاد درصد کارمندان شهر اراک که فعالیتهای اوقات فراغت را مهم نمیدانند یا لاقلاً اهمیت ناچیزی برای آن قائلند، ولی بعلت نبودن، یا مناسب نبودن تسهیلات لازم نمیتوانند این اوقات را بطور دلخواه بگذرانند، بیشتر کسانی هستند، که برای انجام فعالیتهای ساعات آزاد اماکن یا موسسات خاصی، از قبیل تاتر، کنسرت، موزه و نمایشگاههای هنری را (که امکان شرکت در فعالیتهای فرهنگی با آنها میدهد). ترجیح میدهند. افرادی که تحصیلات عالی دارند اغلب مایلند بنوعی به پرورش ذوق هنری و افزایش معلومات عمومی و خلاصه تکوین شخصیتشان بپردازند و بنظر میرسد که اکثر کارمندان مورد پرسش ما بوسیله فعالیتهای فرهنگی مایلند به اهداف مذکور برسند. مطابق جدول شماره الف ۱، سپس به ترتیب از نداشتن رستوران خوب، کلوپهای اجتماعی و ورزشی فروشگاههای مناسب و سینما احساس نارضایتی میکردند.

درست است که آدمی پیوسته برای خوردن و آشامیدن که لازمه زندگی است اهمیت خاصی قائل است، اما ناخشنودی اینان از نبودن رستوران مناسب انگیزه شکمی ندارد بنظر آنان رستوران و کافه تریا مکانی است که در آن علاوه بر صرف غذا و نوشابه می توان فرصتی برای استراحت فکری، شنیدن موزیک و رفع خستگی ناشی از کار بدست آورد، ضمناً

چه بسا که محل تبادل افکار و بحث راجع به مسائل روز و مشورتهای دوستانه است. گذشته از این بعضی از کارمندان (خصوصاً "مجردان") بعلتی نمی‌توانند از دوستان و آشنایان خود در منزل پذیرائی کنند، از رستوران می‌توانند استفاده کنند و نبودن رستوران خوب آنها را از مزایائی که گفته شد محروم میکند بلکه ممکن است مانع توسعه بیشتر روابط و معاشرت‌های دوستانه آنان شود در نتیجه از سکونتگاه کنونی خودشان (شهراراک) ناخشنود میشوند. همچنین بیش از نیمی از کارمندان اراک شرکت در کلوپ‌های اجتماعی و ورزشی را مهم یا نسبتاً مهم تلقی می‌کنند ولی چنین باشگاه‌هایی یا در اختیار آنها نیست یا اگر هم هست بنحوی است که رضایت آنها را جلب نمی‌کند.

چون پاسخگویان از طبقه تحصیلکرده و نسبتاً مرفه هستند و در یک مرکز صنعتی کار میکنند، اوقات فراغت بیشتری دارند و از اینرو بیش از نیمی از آنها مایلند قسمتی از این اوقات را در یک کلوپ اجتماعی یا باشگاه ورزشی سپری کنند.

یک باشگاه ورزشی میتواند از لحاظ آموزش ورزش دلخواه کارمندان، لوازم ضروری و مکان مناسب فراهم کند اما برای یک نفر به تنهایی این وضعیت فراهم شدنی نیست مثلاً کسی که به فوتبال عشق می‌ورزد نمی‌تواند به تنهایی باین ورزش بپردازد، احتیاج به یک گروه، زمین ورزش و وسائل لازم دارد. اگر یک کلوپ ورزشی باشد او میتواند از امکانات آن استفاده کند یا مثلاً کسی که مایل است در جلسات سخنرانی شرکت کند یا از دیگر فعالیتهای اجتماعی بهره‌مند شود میتواند از کلوپهای اجتماعی سود جوید. از سوی دیگر شرکت در اینگونه فعالیتهای اجتماعی روح‌همکاری و تعاون را تقویت و افراد را با کارهای گروهی آشنا میکند. حدود چهل درصد از افراد نیز کاباره را مهم می‌شمرند و از فقدان آن در شهر اراک ناراضی بودند.

پس از کاباره فروشگاه‌ها و مغازه‌های خوب مورد نظر کارمندان بوده است ۳۸ درصد از افراد از کمبود فروشگاه‌های خوب ناخشنود بودند، کمبود از این جهت است که غالباً همه افراد

خصوصاً "آنان که مایلند از تازه‌ترین پدیده‌های مد آگاه باشند زمانی از اوقات فراغتشان را صرف دیدن بوتیک‌ها و فروشگاههای مختلف میکنند که اصطلاحاً آنها دیدزدن مغازه‌ها میگویند .

اینان نیز برای دیدن فروشگاه‌ها جهت اطلاع از آخرین پدیده‌های مد اهمیت قائلند ، و مدت زمانی از اوقات فراغتشان را به آن اختصاص میدهند . (چون تماشای مغازه‌ها یکی از سرگرمیها محسوب میشود ، و جایی در میان مشغولیات و فعالیتهای اوقات فراغت دارد در اینجا ذکر شد)

سینما نیز برای حدود ۳۰ درصد از کارمندان مهم یا نسبتاً " مهم بود ولی از سینماهای کنونی در اراک راضی نبودند . از مطالعه کتاب آقای دکتر مهدی وزیرنیا " سینما ، جوانان و نوجوانان در ایران " (۶) چنین بر میآید که هر چه درجه سواد افراد بالاتر رود ، هدف سینما رفتن تغییر مینماید و از سرگرمی و تفریح به جنبه‌های دیگر چون هنر معطوف میگردد . چون طبقه مورد مطالعه ما تحصیلکرده هستند بنابراین باید فیلمهایی با جنبه هنری غنی تر ، جهت تماشا در دسترس داشته باشند . و شاید بهمین سبب حدود ۳۰ درصد آنها اظهار داشته اند که نمی‌توانند در اوقات فراغت بطور دلخواه باین فعالیت بپردازند .

البته در اراک رستوران یا سینما یا بعضی دیگر از تسهیلات موجود دریافته‌اند که برای گذراندن اوقات فراغتشان مناسب نیست همچنین هنگامیکه این بررسی صورت میگرفت موسسات مخصوص گذراندن ساعات آزاد ، مثلاً کاباره اصلاً در اراک یافت نمی‌شد .

در مقابل عده دیگری از کارمندان اراک این دسته از فعالیتهارا مهم یا نسبتاً " مهم تلقی میکردند و از مناسب نبودن موسسات مخصوص گذراندن اوقات فراغت رضایت نداشتند ،

ولی چون از آنها سؤال شده که ، آیا تا بحال از اماکن و موسسات در این شهر استفاده کرده‌اید یا خیر ؟ جواب منفی دادند و افزودند که از طریق دیگران از نامطلوبی این سازمان‌ها آگاه شده‌اند .

این دسته از کارکنان بیشتر از نبودن پارکو استخرهای شنا جدول (الف ۱) ناراضی بودند البته چون کارمندان بی آنکه از این اماکن استفاده کرده باشند اظهار ناراضی نموده اند آنرا در درجه دوم قرار می‌دهیم .

توسعه شهر نشینی موجب شده است بشر وقت کمتری را در دامنه طبیعت بگذرانند ، گردش در یک پارک که در آن وسایلی هم برای بازی خردسالان فراهم شده باشد ، تا حدودی میتواند جای سیر و گشت در باغ و دشت را بگیرد . از اینرو شهر سازان به ایجاد پارک و جنگل مصنوعی توجه کرده‌اند تا رابطه انسان با طبیعت قطع نشود . همچنین یک استخر مجهز جای مناسبی است برای وقت گذرانی افراد علاقمند به ورزش شنا .

در میان فعالیتهای اوقات فراغت تحصیلکردگان این شهر به بازی ورق و تنیس بی اعتنا بودند .

نا گفته نماند که کاباره هر چه برای حدود چهل درصد مهم بود و از نداشتن آن ناخشنود بودند برای بقیه کارمندان (۲/۶۰ درصد آنها) اهمیت نداشت والیبال و فوتبال هم نسبتاً " از اهمیت کمتری برخوردار بود .

چنانکه از جدول (الف ۱) بر میآید فعالیتهای درون منزل (که ذکر آن گذشت) ، پیک نیک ، معاشرت با آشنایان و میهمانیهای دوستانه ، راه پیمائی و کوهنوردی از جمله فعالیتهائی است که در نظر کارمندان اراک مهم و امکان انجام آنها موجود بود .

خشنودی از انجام فعالیتهای درون منزل را میتوان اینگونه توجیه کرد که چون انقلاب صنعتی شیوه وقت گذرانی را در خانه دستخوش تغییرات شگرف کرده است و وسائل سرگرمی

ماشینی از قبیل رادیو تلویزیون ، گرامافون و غیره را رواج داده است ، تنوع برنامه های رادیو تلویزیون شاید تا حدودی سلیقه های گوناگون را راضی کرده باشد . در نتیجه پاسخگویان ما آنرا یکی از مهمترین و رضایت بخش ترین صور وقت گذرانی شمرده اند . البته بهره‌وری از این اختراعات بستگی به میزان فرهنگ و ثروت افراد دارد که چون کارمندان مزبور کمابیش از هر دو بهره‌مندند ، بخوبی توانسته‌اند آنها سود بجویند و ساعاتی را بخوبی در خانه سپری کنند علاوه بر این وسایل ماشینی باید از مطالعه نیز بعنوان فعالیتی که امکان انجام آن در منزل میباشد نام برد که رضایت آنان را جلب کرده است .

چه کسی را میتوان یافت که عشق به سیرو گشت در دشتهای سبز ، جنگلهای انبوه ، کناره های دریا را در قلب و روح خود احساس نکرده باشد ، خوشبختانه در ایران هنوز مناظر طبیعی یافت میشود ، و مردم این سرزمین به رفتن پیک نیک و صرف غذا در محیطی سبز و خرم و استفاده از هوای آزاده علاقمندند . در تعطیلات نوروز یا تابستان بهر نقطه سرسبز و فرحبخش که برسیم مردم را دسته دسته میبینیم که بساطشان را پهن کرده اند تا ساعاتی را بخوشی در آغوش طبیعت و هوای مطبوع سپری کنند .

برای کارمندان اراک نیز یکی از مهمترین و رضایت بخش ترین شیوه های وقت گذرانی رفتن به پیک نیک است تا در پناه آن خستگی ناشی از کار و ملال مشغله های هفتگی را از خود دورکنند .

از میان صور دیگر وقت گذرانی میهمانیها و دوره های دوستانه است که در شمار فعالیتهای مهم است و برگزاری آنها موجب خشنودی کارمندان در اراک است .

چون کارمندان تحصیل کرده اراک اغلب برای کسب تحصیلات عالی در کشورهای خارجی بوده یا در مراکز دانشگاهی ایران و غالباً " در شهرهای بزرگ زیسته و از تسهیلات بیشتری جهت گذراندن ایام فراغت برخوردار بوده اند ، بنابراین در شهر کوچکتري مانند اراک ناگزیرند اوقات بیکاری را صرف فعالیتهائی کنند که با شرایط و محدودیتهای این شهر

سازگار باشد که از اینرو بیشتر به میهمانی و دوره‌های دوستانه میروند .

کارمندان اراکی راه‌پیمائی و کوهنوردی را نیز مهم یا نسبتاً "مهم میدانند و چون این تفریح برای آنها میسر است از این لحاظ، راضی بودند .

بنابراین نتایج بدست آمده جدول شماره (۱) کارمندان تحصیلکرده تبریز نسبت به اراک از تسهیلات بیشتری برای گذراندن ایام فراغت برخوردار بودند و رضایت بیشتری نیز داشتند، در مقابل حدود ۴۰ درصد کارمندان ناراضی اراک فقط ۹/۶ درصد از کارمندان تبریز از نبودن امکانات لازم در این زمینه شاکی بودند .

این دسته از کارمندان تبریز فعالیتهای اوقات فراغت را مهم میدانستند و میگفتند برای انجام فعالیت دلخواهشان در تبریز تسهیلات ضروری نیست یا اگر هست به نحوی است که رضایت آنها را جلب نمی‌کند .

طرح حاضر نشان میدهد که فقدان تسهیلات برای انجام فعالیتهای فرهنگی (از قبیل رفتن به تئاتر، کنسرت، اپرا، موزه و نمایشگاههای هنری و غیره) مهمترین مساله ایست که موجب عدم رضایت شده است . جدول سری الف شماره (۲) .

چنانکه قبلاً ذکر شد، کارمندان تحصیلکرده اراک نیز از شیوه‌های رایج وقت‌گذرانی به شدت ناخشنود بودند و از اینرو در آنجا ایجاد تسهیلاتی از برای فعالیتهای فرهنگی ضروری تر مینمود .

ناراضائی از نبودن کاباره در شهر تبریز مورد دیگر است که کارمندان تحصیلکرده این شهر ابراز کرده‌اند .

هر چه مراکز صنعتی و تکنیک توسعه یابد ساعات کار کمتر میشود . واحساس احتیاج به موفسات و مکانهای برای گذراندن اوقات فراغت بیشتر . کاباره نیز یکی از این مکانهاست که بنظر کارمندان تحصیلکرده شهر تبریز امکان گذراندن ساعاتی را بخوش در محیطی دلپذیر فراهم میکند فقدان مکانهای برای گذراندن اوقات فراغت موجب میشود که افراد در جستجوی

شغلی ثانوی باشند و بجای آنکه ایام فراغت را جهت تجدید قوا و رفع خستگی ناشی از کوششهای روزانه صرف کنند به شغلی نیمه وقت میپردازند از این رو نه تنها امکان کارکردن را برای افراد مستعدی که از بیکاری رنج میبرند کمتر میکنند بلکه خود نیز زودتر فرسوده میگردند و این فرسودگی ممکن است بنحوی از انحاء از توسعه مطلوب صنعتی جلوگیری کند .

باید توجه کرد کارمندان که از نبودن امکان انجام فعالیتهای فرهنگی و نبودن کاباره ناراضی بودند ، میگفتند تسهیلاتی برای این دو فعالیت در تبریز یا نیست یا اگر هست دلخواه

آنها نیست . در حالیکه در مقابل کارمندان نیز از فقدان پارک یا استخر شنا در شهر تبریز ناراضی بودند ولی آنها هم مانند کارمندان اراک از پارکها و استخرهای موجود استفاده نکرده اند ، تا برای ما محرز شود که استخرها و پارکهای که در تبریز هست واقعا " دلخواه آنها نیست ، این گروه از کارمندان می گفتند از طریق دیگران به مناسب نبودن آن مکانهای پی برده اند .

تنیس و بازی ورق کمترین اهمیت را در میان سایر فعالیتهای اوقات فراغت داشت و برای ۷۶/۷ درصد از کارمندان تبریز ورزش تنیس و برای ۶۵/۸ درصد از آنها بازی ورق مهم نبود تنیس یک ورزش غربی است که شاید هنوز در ایران طرفداران زیادی نداشته باشد . و شاید به همین دلیل نزد کارمندان شهر اراک و تبریز بی اهمیت است .

بازی ورق هم می بینیم که برای کارمندان هر دو شهر مهم نیست . شاید باین دلیل که در میان ایرانیان این سرگرمی از نظر شرعی و عرفی تا حدی مذموم است و حتی اگر هم کسی باین وسیله خود را مشغول بدارد به شیوه طبل زیر گلیم است .

اما کاباره اگر چه برای ۴۳/۸ درصد از کارمندان ما در تبریز مهم بود و از فقدان آن ابراز ناراضیتی میکردند ولی برای تعداد دیگری در همین حدود (۴۸/۰ درصد) نیز فاقد اهمیت بود . فوتبال و والیبال هم برای ۴۱/۱ درصد غیر مهم تلقی میگردید .

بطور کلی کارمندان تبریز در مقایسه با کارمندان شهر اراک از تسهیلات موجود برای

انجام فعالیتهای اوقات فراغت خود بسیار خشنودتر بودند و از بسیاری از موسسات موجود استفاده میکردند. از جمله این فعالیتهای در درجه اول میهمانیهای دوستانه و سپس به ترتیب رفتن به پیک نیک، فعالیتهای درون منزل (از قبیل: مطالعه، تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو، باغبانی کمک به همسر و غیره) راه پیمائی و کوهنوردی، رفتن به سینما، تماشای مغازه‌ها و رفتن به رستوران است که از درصد قابل توجهی برخوردار میباشند، این فعالیتهای برای کارمندان تحصیلکرده تبریز مهم است و تسهیلات لازم برای انجام آنها در اختیارشان قرار دارد.

شاید بتوان این رضایت خاطر را چنین توجیه کرد، که چون تبریز شهر بزرگی است و ضمناً مرکز استان است بنابراین نسبت به اراک دارای تسهیلات بیشتری برای گذراندن اوقات فراغت است و از وسعت و مزایای زیادتری بهره‌مند است.

حتی با اینکه تعدادی از کارمندان این شهر از فقدان استخر شنا و پارک شکایت داشتند ولی عده‌ای دیگر که از درصد قابل ملاحظه‌ای هم برخوردارند از استخرها و پارکهای موجود در این شهر استفاده میکنند و رضایت دارند.

شاید اگر امکاناتی برای انجام فعالیتهای فرهنگی از قبیل رفتن به تئاتر و کنسرت و - موزه و نمایشگاههای هنری در این شهر فراهم بشود و یک کاباره که مناسب این گروه باشد تاسیس گردد رضایت کارمندان تحصیلکرده این شهر بطور کامل جلب شود.

جدول شماره (۱)

توزیع درصد اهمیت فعالیتهای اوقات فراغت کارمندان لیسانس و بالاتر (مجرد و متاهل) و همسرانشان با در نظر گرفتن موجود بودن تسهیلات برای انجام آنها و میزان رضایت از تسهیلات موجود به تفکیک شهر در سال ۱۳۵۲.

میزان اهمیت	شهر	شهر	شهر
فعالیتهای اوقات فراغت	اراک	تهریریز	
منفی			
۰۰۰ - ۶۰	۳۹/۸	۹/۶	
۰۶۱ - ۰۸۰	۴۲/۴	۲۱/۹	
۰۸۱ - ۱۲۶	۱۷/۸	۶۸/۵	
مثبت			
درصد	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	کل
تعداد	۱۱۸	۷۳	

جدول شماره (الف ۱) توزیع درصد رضایت کارمندان آراک از انجام فعالیت‌های اوقات فراغت موجود بودن تسهیلات و استفاده از آنان
با در نظر گرفتن اهمیت آن فعالیت‌ها در زندگی آنها

خرید کردن و یا تعمیرات منازل برای تفریح	شرکت در بازی	شرکت در وقف	شرکت در مهمانی‌ها و بازدید از دوستان	بهدوشی‌های اجتماعی یا ورزشی رفتن	به کارهای خانه یا کارهای رفتن	بدرستوران یا کافه تفریح رفتن	شرکت در فعالیت‌های فرهنگی	به سیمینار رفتن	فعالیت‌های اوقات فراغت	
									اهمیت	اوقات فراغت
۳۸/۱	۳/۴	۶/۸	۵۷/۶	۳۹/۸	۶۱/۰	۷۹/۷	۲۹/۷	منفی	مهم تا حدودی مهم است موجود نبوده یا وجود داشته و پس از استفاده ما را نا ابراز یا رضایتی کرده است	
—	۷/۶	۳۱/۴	۳/۴	—	۱/۷	۰/۹	۱۶/۱	مهم نیست یا تا حدودی مهم است ، موجود بوده ، بدون استفاده ابراز ناراضی کرده است	مهم نیست یا بدون جواب	
۳۲/۲	۷۲/۰	۹/۳	۲۹/۷	۶۰/۲	۳۲/۲	۱۶/۹	۲۸/۸	مهم نیست یا بدون جواب	مهم نیست یا بدون جواب	
۲۹/۷	۱۷/۰	۵۲/۵	۹/۳	—	۵/۱	۲/۵	۲۵/۴	مهم نیست یا تا حدودی مهم است موجود بوده رضای یا تا حدودی رضای است .	مهم نیست یا تا حدودی مهم است موجود بوده رضای یا تا حدودی رضای است .	
۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸	۱۱۸
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
									تعداد	کمال
									درصد	درصد

نتیجه‌گیری .

با افزایش روز افزون زمان فراغت در جهان صنعتی غرب ، که خواه ناخواه در کشورهای تازه توسعه یافته از قبیل ایران نیز بی‌تأثیر نیست ، مسئله‌ای بنام چگونگی صرف‌ساعات آزاد مطرح میگردد .

ایران برای توسعه هر چه بیشتر احتیاج به ایجاد مراکز صنعتی در سراسر کشور ، خصوصا هرجا که منابع اولیه یافته شود دارد . برای تحقق این امر ابتدا به افراد متخصص و باتجربه که اغلب دارای تحصیلات عالی و تجربه کافی باشند نیاز دارد اینان در صورتی تمایل به کار در نقاط دور افتاده کشور دارند ، که نه تنها از نظر شغلی بلکه از نظر اجتماعی دررفاه باشند هنگام تاسیس یک مرکز صنعتی باید به فراهم کردن تسهیلات اجتماعی از قبیل بیمارستان مدرسه ، مسکن ، فروشگاه و سازمان و مؤسسه‌هایی برای گذراندن اوقات فراغت بنحو مطلوب توجه نمود . چه بدون در نظر گرفتن این تسهیلات کادر تحصیل کرده که باید در پستهای حساس انجام وظیفه کند احتمالا نخواهد توانست مدتی طولانی بکار ادامه دهد . این افراد که قبلا در کشورهای خارجی یا شهرهای بزرگ ایران که دارای مراکز دانشگاهی است تحصیل و زندگی کرده‌اند اکنون ممکن است نتوانند در هر شهری خصوصا " اگر فاقد تسهیلات لازم باشد زندگی کنند . برطبق این بررسی شهر فعلی سکونگاه فرد نقش بسیار مهمی در پرداختن به فعالیتهای مطلوب در زمان فراغت دارد . چنانکه پاسخگویان ما در شهر تبریز در مقایسه با شهر اراک امکانات بیشتری برای انجام فعالیتهای اوقات فراغت داشتند .

همچنین محل سکونت از جمله عوامل بسیار مهم در میزان دسترسی و استفاده از تسهیلات

خاص وقت‌گذرانی بشمار میرود (۷) .

(۷) جدول شماره ۴ صفحه ۸۵ گزارش مطالعه فعالیتهای اوقات فراغت افراد تحصیل کرده (لیسانس و بالاتر) شاغل در چهار مرکز صنعتی ایران ، اثر شیردخت زیارتی ، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی و تعاون دانشگاه تهران ۱۳۵۴ .

ضمناً "ملاحظه میشود که میزان خشنودی پاسخگویان از تسهیلات موجود تا حدی بستگی به شهری دارد که قبلاً" در آن میزیسته‌اند. (۱)

در بیان فعالیتهای اوقات فراغت آنچه بیش از همه برای اکثریت گروههای پاسخگویان در این تحقیق با اهمیت تلقی شده فعالیتهای فرهنگی است. کمبود تسهیلات برای انجام این گونه فعالیتهای (از قبیل رفتن به تئاتر، موزه، کنسرت، نمایشگاه‌های هنری و غیره) که بطور بارز نمایان است موجب ناخوسندی شدید کارمندان تحصیلکرده لیسانس و بالاتر گردیده است. بطور کلی در اکثر فعالیتهایی که در شهر اراک احتیاج به اماکن و تسهیلات مخصوص داشت نارضایتی دیده شده است ولی در شهر تبریز غیر از مؤسساتی برای انجام فعالیتهایی فرهنگی نبودن کاباره مناسب برای آنها که موجب ناخشنودی بوده است، سازمانهای دیگر رضایت پاسخگویان ما را جلب کرده‌اند.

فعالیتهایی که نیاز به سازمان خاصی ندارد از قبیل فعالیتهای درون منزل و شرکت در میهمانیها در هر دو شهر موجبات رضایت کارمندان تحصیلکرده (لیسانس و بالاتر) را فراهم کرده است.

با توجه به نیازهای یافته شده در این بررسی پیشنهادهایی ارائه میگردد.

پیشنهادها

۱- در صورتیکه بتوان مراکز صنعتی را در شهرهایی که تسهیلات خاص برای وقت گذرانی دارند ایجاد کرد شاید تا حد زیادی، مشکلات ناشی از فقدان سازمانها و مؤسسات خاص گذران ساعات آزاد، از بین برود.

- ۲- در صورت امکان تاسیسات لازم جهت وقت گذرانی بطریق مطلوب ، در شهرهای کوچکی که فعلاً " صنعتی شده یا خواهد شد ایجاد شود .
- ۳- حتی الامکان از افراد بومی برای کار در مراکز صنعتی استفاده شود . چه اینان به شرایط و محدودیتهای محل خوگرفته اند و کمتر از فقدان بعضی تسهیلات اظهار ناخرسندی مینمایند .
- ۴- ایجادزمینه های لازم برای انجام فعالیتهائی که افراد در محل قبلی اقامتشان به آنها می پرداخته اند .
- ۵- همواره با برطرف کردن احتیاج کارمندان و خانواده آنان از لحاظ مسکن (خانه سازی) به ایجاد امکانی برای فعالیتهای ورزشی و تفریحی (استخر شنا ، پارک وسایل بازی برای کودکان و غیره در محل خانه ها ، آپارتمانهای سازمانی) اقدام گردد . چون اغلب فضای سبز اطراف اینگونه خانه ها و آپارتمانها را در بر گرفته ، افزودن وسایل بازی برای کودکان به آن شاید مشکل فقدان پارک یا دور از دسترس بودن آن را تقلیل دهد . همچنین هزینه تهیه یک استخر شنا در محل خانه های سازمانی برای سازمانی که مخارج زیاد ساختن خانه ها و آپارتمانها را بعهده گرفته است شاید چندان درخور اهمیت نباشد ولی تاثیرات نیکو در بهره وری ساکنان خانه ها از اوقات فراغتشان خواهد داشت .